

NATO'NUN ÇEVREYE İLİŞKİN ROLÜ

Elif ÇOLAKOĞLU, Yrd. Doç Dr., Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, Kentleşme ve Çevre Sorunları Anabilim Dalı, elifco@atauni.edu.tr

ÖZET: Soğuk Savaş sonrası dönemde NATO, ulus güvenliğini tehdit eden çevre sorunlarının çözümünde daha etkin bir rol oynaması yönünde yeni işlevlere kavuşturularak, yapılandırılmıştır. Müttefiklerinin güvenliğini sağlamak gibi geleneksel görevlerini yerine getirmenin yanı sıra, NATO, üstlendiği bu yeni misyonları ve görevleri çerçevesinde; doğal kaynak kıtlığı, kirlilik ve bunun gibi sonucunda felaketlere, bölgesel gerilimlere ve şiddete yol açan koşulları ifade eden çevresel sorunlardan kaynaklanan güvenlik mücadelelerini ele almaktadır. Bu temelde yapılan bir analize dayanan bu çalışmada, NATO'nun bugüne değin yaptığı çevre güvenliğine ilişkin faaliyetlerinin ve programlarının genel bir değerlendirmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla, öncelikle NATO'nun savunma boyutuna dayalı olarak yapısına ve işleyişine ilişkin bilgi verilmektedir. Ardından, enerji, su kıtlığı gibi çevreden doğan güvenlik mücadelelerinin yanı sıra, askeri eylemlerden kaynaklanan mücadeleler kapsamında NATO'nun çevre ve güvenlik konusuna bakış açısı detaylı olarak irdelenmektedir. NATO'nun sivil boyutunu yansıtan Modern Toplumların Sorunları Komitesi'nin yaptığı çalışmalar ile Çevre ve Güvenlik girişimine katkısı, bu çalışma bağlamında ayrıca ele alınan diğer konulardır.

Anahtar Kelimeler: NATO, Çevresel Sorunlar, Çevresel Güvenlik, CCMS, ENVSEC.

THE ROLE OF NATO ON ENVIRONMENT

ABSTRACT: After the Cold War ended, NATO must be given new functions, and structured, towards a more effective role for the solution of environmental problems threaten the national security. In addition to fulfilling the conventional responsibilities such as ensuring the security of its Allies, NATO has addressed the struggle against impending security threats caused by environmental issues, such as the natural resource scarcity, the pollution, and the circumstances leading to disasters, regional tensions and violence. Based on an analysis of this issue, this study aims the general assessment of NATO's activities and programs related to environmental security carried out so far. To that end, it is firstly provided information about NATO's structure and working. Afterwards, the NATO's viewpoint on environment and security within the scope of the struggles caused by military actions, as well as environmental problems such as energy and water scarcity, examined in detail. The other dealt with in the context of this study, also is to the activities of Committee on the Challenges of Modern Society reflects the civilian side of NATO, and the contribution to the Environment and Security initiative.

Keywords: NATO, Environmental Problems, Environmental Security, CCMS, ENVSEC.

GİRİŞ

Son yıllarda, iklim değişikliği, su kıtlığı, biyolojik çeşitliliğin kaybı gibi küresel çevre sorunlarının etkisini hissettirmesiyle birlikte, ulusal güvenlik kavramının kapsamı ulusaldan bölgele, bölgeselden küresele doğru tehdit algılamaları ile birlikte değişerek, genişlemiş ve bireyin güvenliği ve gezegenin güvenliği konuları önem kazanmıştır. Bugün sadece düşman saldırıları ile değil, aynı zamanda ulusal, bölgesel ya da küresel düzeyde yaşanabilecek herhangi bir doğal kaynak kıtlığı ya da endüstriyel bir kaza gibi yaşanabilecek çevresel tehditlerle, ülkeler, ulusal güvenliklerinin tehdit altına girebileceğini düşünmektedirler. Bu doğrultuda, başta Birleşmiş Milletler'in (*United Nations, UN*) yanı sıra, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (*North Atlantic Treaty*

Organisation, NATO), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (*Organization for Economic Cooperation and Development, OECD*) gibi kuruluşların, uluslararası güvenliğin korunmasındaki etkinliklerini büyük ölçüde artırdıkları ve güvenlik kavramını çevre ögesini içerecek biçimde yeniden tanımladıkları görülmektedir.

Özellikle 3-14 Haziran 1992 tarihleri arasında gerçekleştirilen *UN Çevre ve Kalkınma Konferansı*'nin hemen ardından bugüne değin, söz konusu örgütler tarafından çevre sorunlarının güvenlikle ilişkili olarak ciddi bir şekilde ele alındığı ve bu yönde çeşitli çalışmaları yaptıkları ve raporlar yayınladıkları görülmektedir. *UN*'nin, Ortak Geleceğimiz (*Our Common Future*) (United Nations World Commission on Environment and Development, 1987) ve Küresel Komşuluk (*Our Global Neighbourhood*) (The Commission on Global Governance, 1995) raporları, çevresel güvenlik konusundaki geniş kapsamlı ilk raporlarıdır. Ortak Geleceğimiz raporu, uluslararası düzeyde çevresel güvenliğe dikkat çeken ilk belge olup, söz konusu Rapor'da, çevresel baskının ya da kıtlığın, siyasi gerilimin ya da askeri çatışmanın hem nedeni, hem sonucu olabileceğine işaret edilmektedir. Hemen ardından 1995'te yayınlanan Küresel Yönetim Komisyonu'nun Küresel Komşuluk başlıklı raporu, bu doğrultuda olup, geleneksel anlamda kabul edilen ulus güvenliği kavramının genişletilerek, bireyin ve gezegenin güvenliğini kapsaması ve böylece bir küresel güvenlik politikasının amacına dönüştürülmesi gereğinin altı çizilmektedir. *UN*'nin çevresel güvenliğe ilişkin askeri doktrinini belirlemeyi amaçlayan başka bir çalışmada da, (Sills vd., 01.01.2012) çevresel güvenliğin, savaşların ortaya çıkardığı çevresel sorunları önlemekten çok öte bir kavram olduğu; toprak erozyonu, tehlikeli atıklar gibi sosyo-ekonomik etkinliklerin göz ardı edilmesi ya da yanlış yönetimi, terörizm, göç ve seller, açlık, tuzlanma gibi doğal felaketlerden gelen tehditleri de kapsadığı belirtilmektedir. Bu durumlar karşısında, *UN*'nin, bir ülke içinde ya da sınırötesi bir çatışma durumunda, ya çatışmanın çevresel etkilerini, ya çatışmanın çevresel nedenlerini ele alma konusunda iki temel rolünün bulunduğu altı çizilmektedir. *OECD*'nin bir alt birimi olan Kalkınma Yardımları Komitesi'nin (*Development Assistance Committee, DAC*) 2000 yılında yayınladığı bir raporunda (OECD, 2000), çevresel değişimin ulusal güvenlikle doğrudan bağlantılı olduğu ve bunun, çatışmaya ya da istikrarsızlığa neden olabileceği, tetikleyebileceği ya da arttırabileceği konusunda yaygın bir kanının bulunduğu belirtilmiştir. Bu durum karşısında, çözüm olarak yoksulluğun azaltılması, ülkenin ve sivil toplumun güçlendirilmesi ve insan haklarının desteklenmesi salık verilirken, çevresel koşulların değiştirilmesinde, ülkelere uyum sağlama konusunda yardım edilmesi gerektiği belirtilmektedir. *OECD*'ye göre ulusal güvenliği tehdit eden etkinlikler ise sınıraşan çevresel sorunlar, bölgesel çatışmalara neden olabilecek çevresel tahribatlar, tahrip olan küresel ekosistem, uluslararası hukuktaki çevreyi ilgilendiren konular, askeri etkinliklerin neden olduğu çevresel tahribatlar, çatışmaların ekolojik sonuçları ve savaşın bir aracı olarak çevrenin tahribi olarak sıralanmıştır (OECD, 1999). Dünyanın en büyük bölgesel nitelikli güvenlik örgütü olan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (*Organization for Security and Cooperation in Europe, OSCE*) ise, erken uyarı, çatışmayı önleme, kriz yönetimi ve çatışma sonrası güçlendirme araçlarını kullanarak, kendi bölgesinde bölgesel ve uluslararası nitelikli çevresel sorunlar konusunda güvenliği ve istikrarı sağlamaya çalışmaktadır (Snoy ve Baltas, 2007: 313-326; Snoy, 2008).

Öte yandan Soğuk Savaş sonrası dönemde *UN*, *OECD*, *OSCE* gibi kuruluşların uluslararası sorunların çözümünde daha etkin bir rol oynamaları yönünde yeni işlevlere kavuşturulurken, *NATO*'nun da oluşan bu yeni durum karşısında yeniden yapılandırıldığı görülmektedir. Orta ve Doğu Avrupa'da yaşanan hızlı değişim, *NATO*'yu yeni ve çok farklı bir güvenlik ortamıyla karşı karşıya bırakmıştır. Bu çerçevede, *NATO*, bugün bir taraftan müttefiklerinin güvenliğini sağlamak gibi geleneksel görevlerini yerine getirirken, diğer taraftan yeni misyonlar ve görevler üstlenmiştir. Savunma boyutunun yanı sıra, *NATO*'nun, siyasi, ekonomik, sosyal ve çevresel unsurların önemini vurgulayan geniş bir yaklaşımı benimsediği görülmektedir. Güvenliğin ve istikrarın sağlanması amacıyla, hem Avrupa güvenlik ve savunma kimliği geliştirerek ve başarılı bir kriz yönetimi oluşturarak, hem yeni üyelere açık olmaya devam ederek, Avrupa-Atlantik güvenliğini, silahların kontrolü ve silahsızlanma alanlarındaki işbirlikçi yaklaşımının bir parçası olarak diğer ülkelerle ortaklığı, işbirliğini ve diyalogu sürdürme kararı aldığı izlenmektedir.

1991 yılında *NATO* Konseyi, müttefik stratejik kavramını yeniden oluştururken, ilk olarak söz konusu kavram bağlamında, İttifak'ın güvenliğine yönelik en önemli tehdidin ekonomik, sosyal, çevresel ve siyasal sorunlardan

kaynaklanabileceği ve bu sorunların istikrarı bozup, dahası silahlı çatışmalara yol açabileceği, açıkça ifade edilmiştir. Böylelikle, güvenliği tehdit eden çevresel sorunlar, ilk kez ittifakın temel tehditleri arasında yerini almıştır. *NATO*, bahsi geçen tüm bu konuları, özellikle 1990'lı yıllardan bugüne değin, bilimsel faaliyet programları ve projeleri çerçevesinde ele almaktadır. Avrupa'nın ilgi alanlarını tehdit eden çevre sorunlarının tanımlanmasında ve çevre güvenliği yardım programında, Modern Toplumun Sorunları Komitesi (*Committee on the Challenges of Modern Society, CCMS*) tarafından yapılan çalışmalara ve Kuzey Atlantik Konseyi'nin (*North Atlantic Council, NAC*) görev çerçevesine de dayanmaktadır (Caşın, 2001: 290). Bu bağlamda, söz konusu çalışmanın temel amacı, genel olarak *NATO*'nun çevre ve güvenlik ilişkisini ele almaktır. Özellikle Avrupa-Atlantik güvenliğini olumsuz yönde etkileyebilecek bu sorunlar karşısında, ne gibi önlemlerin alındığı ve çalışmaların yapıldığı detaylı olarak ele alınmaktadır.

NATO VE GÜVENLİK

NATO, 4 Nisan 1949 tarihinde Washington Antlaşması'yla, *UN* Anayasası'nın 51. maddesine uygun olarak oluşturulan kolektif bir savunma örgütüdür. İttifak'ın üye sayısı, bugün 28'e¹ varmıştır; başka bir ifadeyle kurulduğundan bu yana üye ülke sayısı yedi kat artmıştır. Türkiye ise, 18 Şubat 1952 tarihinde, Yunanistan'la birlikte, İttifak'a katılırken; Gürcistan, Makedonya ve Ukrayna bugün aday ülkeler arasındadır.

Siyasi ve askeri yollarla tüm üye ülkelerin güvenliğinin ve özgürlüklerinin sağlanması, *NATO*'nun temel kuruluş amacı olarak belirtilmektedir. İttifakın üye ülkeleri, ortak savunma için yeteneklerini geliştirmeye, herhangi bir üyenin toprak bütünlüğü, siyasi bağımsızlık ve güvenliği tehlikede olduğunda, bir araya gelmeyi ve işbirliğinde bulunmayı taahhüt etmişlerdir. Sovyetler Birliği'nin ve Doğu Bloğu'nun dağılması ve bununla birlikte Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle, İttifak'ın varlığı ve kuruluş amaçları tartışma konusu durumuna gelmiş ve devamında, kendisi için yeni hedefler ve görev alanları belirlenmiştir. Bu bağlamda, 1990'lı yıllardan itibaren aşamalı olarak farklı dönüşümler geçirmiştir. Bugün kitle imha silahlarının ve balistik füze teknolojilerinin yayılması, siber saldırılar ve terörizm, sınır tanınamakta ve ülkeler, bu durumu kendileri için birer tehdit olarak görebilmektedir. *NATO* faaliyetlerindeki en büyük ve gözle görünür değişiklik, Afganistan, Darfur, Irak gibi kriz bölgelerindeki çatışmaların sonlanmasında, barışın oluşmasında ve istikrarın inşa edilmesindeki varlığı olarak gösterilmektedir (NATO, 2005a: 1). Özellikle 11 Eylül 2001 tarihindeki saldırıların koşutunda, İttifak'ın temel hedefi, uluslararası terörle mücadele olmuştur. Bu nedenle, İttifak, en zor ve karmaşık krizler karşısında, savunma ve caydırıcılık yeteneklerini modernleştirmekte, kriz yönetiminde siyasi, sivil ve askeri araçlarını da kapsayan geniş kapsamlı bir yaklaşımı benimsemektedir. Ayrıca, daha fazla sayıda ortak ülkeyle ve uluslararası örgütlerle, daha çok etkileşimde bulunarak güvenlik konusunda işbirliğine dayanan bir yaklaşım geliştirmeye gayret göstermektedir. (Dış Politika Enstitüsü, 04.01.2012)

NATO, siyasi ve askeri bir yapıdan oluşmaktadır. Siyasi kanadın yer aldığı Brüksel'de, üye ülkelerin elçilerini ve daimi temsilcilerinin yer aldığı *NAC* bulunmakta ve Konsey, tüm siyasi kararlarını oybirliğiyle almaktadır. Savunma Bakanları ya da ülke başkanları, eldeki meselenin önemine bağlı olarak kendi uluslarını temsil edebilirler. Askeri komite ise, Konsey'e, Savunma Planlama Komitesine ve Nükleer Planlama Grubuna askeri konularda tavsiyede bulunmaktadır. Üye ülkelerin askeri temsilcilerinden oluşan Komite, ittifakın üst düzey askeri otoritesidir. İttifakın askeri gücünü ise, üye ülkelere gelen güçlerden oluşturmaktadır. (CBC News, 05.01.2012)

İttifak, sayıları giderek artan ortaklıklarla, güven oluşturmak ve çatışmaları önleyebilmek için üye ve ortak ülkelere güvenlik konusunda danışabilecekleri bir ortam sağlamakta ve bu sayede, yeni sorunları birlikte ele alabilmektedir.

¹ Bu üyeler; Arnavutluk, Belçika, Bulgaristan, Kanada, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İzlanda, İtalya, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovakya, Slovenya, İspanya, Türkiye, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri'dir.

1994'te kurulan ve NATO ve her üye ülke arasında ayrı ikili ilişkiler dayanan Barış İçin Ortaklık Programı (*Partnership for Peace, Pfp*); 1997'de kurulan ve sayıları elli kadar olan katılımcılar arasında düzenli bir koordinasyonu, danışmayı ve diyalogu sağlayan bir forum olan Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi (*Euro-Atlantic Partnership Council, EAPC*); İsrail'le ve Kuzey Afrika'daki ülkelerle aynı şekilde işbirliği için 1994'te kurulan Akdeniz Diyalogu; ve 2004'te Ortadoğu için bir diyalog forumu olarak oluşturulan İstanbul İşbirliği Girişimi, söz konusu ortaklıklardır. Ayrıca 2002'deki Prag Zirvesi'nde duyurulan Ayrı Ortaklık Eylem Planlarıyla (*Individual Partnership Action Plans, IPAPs*), NATO ile ilişkilerini artırma konusunda bir siyasal istence ve gücüne sahip olan ülkelere olanak sağlanmaktadır. Bu çerçevede, Ukrayna (2002), Gürcistan (2004), Azerbaycan (2005), Ermenistan (2005), Kazakistan (2006), Moldova (2006), Bosna-Hersek (2008) ve Karadağ (2008) ile ortaklıklar kurulmuştur. (Wikipedia, 05.01.2012; NATO, 05.01.2012) Ancak bu ortak ülkeler, konumları gereği söz hakkına sahip olmakla birlikte, karar verme sürecinde üye olan ülke ile aynı yetkilere sahip bulunmamaktadırlar; sadece askeri ve siyasi olarak katkıda bulunabilirler. Bu ortaklıklar, sadece Avrupa-Atlantik, Akdeniz, ve Körfez bölgelerindeki ülkeleri değil, Avustralya, Japonya, Kore Cumhuriyeti, Yeni Zelanda, Pakistan, Irak ve Afganistan gibi dünyanın değişik bölgelerinden ülkeleri de kapsamaktadır. İttifak, ayrıca, UN ve Avrupa Birliği (*European Union, EU*) gibi çok sayıda örgütle işbirliği yapmaktadır. (Dış Politika Enstitüsü, 04.01.2012)

NATO PERSPEKTİFİNDEN ÇEVRE VE GÜVENLİK BAĞINTISI

Siyasi, ekonomik, sosyal ve çevresel unsurların önemini tanımlayan geniş bir güvenlik kavramını benimseyen NATO, çevreden doğan güvenlik mücadelelerini; aşırı hava olayları, doğal kaynakların azalması, kirlilik ve bunun gibi sonucunda felaketlere, bölgesel gerilimlere ve şiddete yol açan koşulları ele almaktadır. (NATO, 06.01.2012) NATO'ya göre, sınır ötesi etkilerinden dolayı çevresel baskının yaratabileceği ciddi etkilerin, özellikle gelişmekte olan ve geçiş ekonomisine sahip ülkelerin yer aldığı Avrupa-Atlantik bölgesinde yaşanması olasılığı güçlüdür. Bunun önlenmesi ise, bu gibi ülkeler için yüksek bir politika önceliği taşımaktadır. (Committee on the Challenges of Modern Society (CCMS/NATO), 1999: 83) İttifak, öte yandan, askeri eylemlerin doğrudan etkilerinin yanı sıra, genel olarak güvenliğin çevresel etkilerini en iyi şekilde nasıl ele alınacağını yakından izlemektedir. Örneğin çevresel faktörler, bir yandan enerji güvenliğini önemli bir konu haline getiren, diğer yandan hem nüfus, hem askeri operasyonlar için enerji arzını etkileyebildiğinden dolayı önem kazanmaktadır. İnsan ve çevre için bir tehlike yaratan yaşlı ve tehlikeli silahların stoklanması, savaştan kalmış patlamamış mühimmatın temizlenmesi konusunda ortak ülkelere yardım edilmesi, diğer bir çalışma alanını oluşturmaktadır. (NATO, 06.01.2012)

İttifak, çevresel güvenliğe ilk kez 1991 Stratejik Kavramında yer vermiştir. Burada, ulusal, bölgesel ve uluslararası güvenliğin savunma boyutuna vurgu yapılmış ve bu güvenliğin ve istikrarın açıkça siyasi, ekonomik, sosyal ve çevresel unsurlara sahip olduğu belirtilmiştir. Bu yaklaşım, aynı zamanda, İttifak'ın güvenlik politikasının karşılıklı üç ayrılmaz parçası olan diyalogu, işbirliğini ve kolektif savunmayı yansıtmaktadır. Bu bağlamda, NATO bugün kendi bilim programı, Avrupa-Atlantik Afet Yardım Koordinasyon Merkezi (*Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre, EADRCC*) ve Barış Güven Fonu Ortaklığı projeleri aracılığıyla bu girişimlerini yürütmektedir. Bu girişimlerle, bölgesel izleme ağlarıyla, veri paylaşımının ve ilgili düzenlemelerin değişiminin koordinasyonu sağlanmakta ve bu yönde, diğer örgütlerle işbirliği yapılmaktadır. (Committee on the Challenges of Modern Society (CCMS/NATO), 1999: 83) Özellikle sivil acil durumlar, enerji etkinliği ve yenilenebilir güç konularına ve ayrıca hassas bölgelerdeki iklim değişikliğinin etkilerini ele alan üye ve ortak ülkelere yardım ederek, bu alandaki çabalarının artırılması gerektiğini düşünmektedir. (NATO, 06.01.2012)

Bu doğrultuda, uluslararası alanda işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla, 1969'dan beri, NATO'nun Barış ve Güvenlik (*Science for Peace and Security, SPS*) Programı, üye ülkelerde savunmayla ilgili olanlar dahil, çevresel konularda işbirliğini gerektiren faaliyetleri desteklemektedir. (Mulargia, 2007) 1990'larda SPS Programına, ortak ülkelerin dahil edilmesinden bu yana, çevresel güvenlik, söz konusu Program tarafından desteklenen en etkin konulardan biri olmuştur. Örneğin, 2010 yılının Nisan ayında, Moskova'da düzenlenen bir bilim çalıştayında,

çevresel güvenlik ve eko-terörizm konuları ele alınırken, Kahire'deki başka bir çalıştayda ise terörist tehditlere ve doğal felaketlere karşı gıda güvenliğinin ve emniyetinin önemi vurgulanmıştır. (NATO, 06.01.2012)

İttifak'ın çevresel güvenlikle ilgili sorunlar karşısında uluslararası alandaki ilk somut adımı, 2004 yılında kurulan Çevre ve Güvenlik Girişimi'dir (*Environment and Security Initiative, ENVSEC*). Bu Girişim, hassas bölgelerde ulusal güvenliği tehdit eden çevresel sorunların ele alınması amacıyla oluşturulmakla birlikte, oluşumunda NATO'yla birlikte, UN Çevre Programı (*United Nations Environment Programme, UNEP*), UN Kalkınma Programı (*United Nations Development Program, UNDP*), OSCE, UN Avrupa Ekonomik Komisyonu (*Economic Commission for Europe, UNECE*) ve Orta ve Doğu Avrupa için Bölgesel Çevre Merkezi (*Regional Environmental Center, REC*) bir araya gelmiştir. NATO, bu çerçevede, Orta Asya'da, Ferghana Vadisi'nde uranyum atığını ele alan ENVSEC projelerine ve Aral Denizi Havzasında (Kazakistan ve Özbekistan) sulak alanların iyileştirilmesi için su kaynakları yönetimine öncülük etmektedir. (NATO, 06.01.2012) Daha sonra ayrı bir başlık altında detaylı olarak ele alındığından, ENVSEC'e burada kısaca değinilmiştir.

NATO, aynı zamanda, sivil acil planlamayı koordine etmede ve çevresel felaketlerle mücadele etme meselelerinde etkin ve hızlı bir şekilde hareket etmektedir. İttifak, bunu, 1990'ların sonunda Türkiye'de ve Yunanistan'da meydana gelen deprem felaketini takiben duyurulan Avrupa-Atlantik Afet Müdahale Koordinasyon Merkezi (*Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre, EARDCC*) aracılığıyla yerine getirmektedir. (NATO, 06.01.2012)

Barış ve Güvenlik Bilim Komitesi savunma ile ilgili çevresel meseleleri ise, 2009 yılının Ekim ayında kurduğu, Savunma ve Çevre Uzmanlar Grubu (*Defence and the Environment Experts Group, DEEG*) aracılığıyla yerine getirmektedir. Grubun temel hedefi, askeri faaliyetleri etkileyen çevresel ve sürdürülebilirlik konularına ilişkin uygun maliyetli ve yenilikçi yaklaşımların belirlenmesi, gelişimi ve yaygınlaşması amacıyla desteklenmesi için bir çevresel gündem geliştirme olarak belirtilmektedir. Yılda iki kez toplanan DEEG, NATO üyesinden ve ortasında gelen bireylerin ya da grupların proje önerilerini incelemekte ve onaylamaktadır. Bu projeler, savunma arazilerinin yönetiminden kaynaklanan altyapı ve mülkiyet meseleleri, iklimle ilgili ve biyolojik tehditlerin askerler üzerindeki etkisi gibi alanlara odaklanmaktadır. Uygulamada ise, çevre üzerindeki olumsuz etkileri en aza indirirken, maliyet tasarrufunu ve taktiksel avantajı en üst düzeye çıkarma amacıyla askeri yerleşkelerin çevresel ayak izini modernize etme gibi, dağıtım operasyonlarını etkileyen projeler ve girişimler üzerine vurgu yapılmaktadır. (NATO, 06.01.2012)

Altyapıya zarar veren depremler, şiddetli seller ve fırtınalar gibi beklenmeyen doğal felaketlerin artmasından dolayı, NATO, bu durum karşısında İttifak'ın güvenliğini doğrudan ilgilendiren bir mücadele alanı olan enerji güvenliğine yönelmiştir. Bugün çoğu İttifak üyesi ve ortağının, sınırlar ötesinden boru hatları ve kablolar üzerinden gönderilen enerji arzına bağımlı olduğu görülmektedir. Artan enerji gereksinmesinin yanı sıra, tüm dünyadaki enerji tüketiminin büyük bir kısmının, dünyanın farklı noktaları arasında nakledilmesi, enerji arzının kesintiye uğrama tehlikesini giderek artırmaktadır (NATO, 17.02.2012). İttifak, ayrıca kendi gücünün kapasitesini garanti altına almak amacıyla kendi rezervlerini koruma yükümlülüğüne de sahiptir. Bu ise, İttifak'ın enerji konusunda oynadığı rolü meşru kılmaktadır. Dolayısıyla, bu birlikler ve ortaklar, bundan dolayı çevresel olayların neden oldukları sorunların yarattığı tehlikelerin azaltılmasını sağlayan yöntemlerin gelişimi için birlikte çalışmaya gereksinme duymaktadır. (NATO, 06.01.2012) Zira 2008'deki Bükreş Zirvesi'nde, İttifak'ın, bilginin paylaşımı, altyapının korunması ve enerji sağlayan ülkeler ile genişletilmiş bir diyalog için gerekli desteğin sağlanması da dahil olmak üzere enerji güvenliğiyle ilgili ek birtakım adımların atılması yönünde karar alınmıştır. (NATO, 20.06.2010)

Öte yandan silahsızlanma aracılığıyla çevresel tehlikelerin azaltılmasına ortakların yardım etmektedirler. Silahların kontrolünü daha da etkin hale getirme, konvansiyonel silahların ve kitle imha silahlarının yayılmasını önleme ve silahsızlanma, (NATO, 17.02.2012) İttifak'ın temel hedeflerinden birini oluşturmaktadır. Barış Güven Fonu Ortaklığı projeleri aracılığıyla, İttifak, bu doğrultuda, ortak olduğu ülkelerin yaşanan silah stoklarının azaltılması,

bozulan roket yakıtlarının temizlenmesi, savaştan kalan patlamamış mühimmatla kontamine olmuş toprağın temizlenmesi ve mühimmatının emniyetli bir biçimde depolanması konularında yardım etmektedir. Burada temel gaye, hem Sovyet sonrası ülkeleri silahsızlandırmak ve bu ülkelerin ordularını reform etmek, hem çevreye ve etraftaki insanlara bu tehlikeli materyallerle zehirlenen tehlikeleri azaltmaktır. (NATO, 06.01.2012; NATO, 2005b) Tüm bunları yaparken, İttifak, siyasi liderlere ve karar vericilere çevresel meselelerin güvenlikle ilgili boyutu hakkında bilgi vermektedir. Böylelikle, örneğin, hem üyelerin, hem ortakların iklim değişikliğinin etkilerinin azaltılması ve bu etkilere uyum sağlamada için gereksinme duyulan bilgi ve yeteneklere sahip olmaları sağlanmaktadır. (NATO, 06.01.2012) Bu doğrultuda, Nisan 2009'da İttifak, Kitle İmha Silahlarının Yayılmasını Önleme ve Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik ve Nükleer Silahlar Tehditlerine Karşı Savunma İçin Stratejik Düzeyde Geniş Kapsamlı Politika'yı onaylamışlardır. (NATO, 16.02.2012)

2010 yılının Kasım ayında, SPS Programı, Yeni Güvenlik Sorunları Dairesi'ne (*Emerging Security Challenges Division, ESC*) dönüştürülmüştür. (NATO, 18.02.2012) Böylelikle, İttifak, sonraki yıllarda Atlantik'in her iki yanındaki üye ülkelerin güvenliğini etkileyebilecek alanlardaki çalışmalarını ilk kez sistemli bir şekilde bir araya getirmiş oldu. ESC, bu çerçevede, terörizm, kitle imha silahlarının yayılması, nükleer politikalar, siber güvenlik ve enerji güvenliği gibi geniş bir yelpazede oluşturulan ve geleneksel olmayan tehlikeler ve güvenlik konularını ele almaktadır. (NATO, 15.02.2012)

Aynı dönem, Lizbon'da (19-20 Kasım 2010), NATO, yeni stratejik kavramını da kabul etmiştir. Bahsi geçen sorunlara bütünüyle yer verildiği görülen bu yeni stratejik kavramında (NATO, 17.02.2012), sürekli değişen ve faklılaşan bir dünyada, sağlıkla ilgili tehlikeler, iklim değişikliği, su kıtlığı ve giderek artan enerji gereksinmesi dahil olmak üzere yeni tehditler karşısında daha etkili olunabilmesi için ilgili ülkelerle ya da diğer uluslararası örgütlerle yakın işbirliğinin sağlanması² gereğinin altı çizilmektedir. Bu yeni tehditlerin, küresel güvenliği ve refahı tehdit eder nitelikli olup, dünyada patlamaya hazır noktalardan kaynaklanmakta ya da o bölgelere yayılmakta olduğu, söylenmektedir. Ancak, bugüne kadar İttifak'ın değişikliğe uğrayan, 1952, 1967, 1991 ve 1999 yıllarında tanımlanan diğer stratejik kavramlarıyla (Van Ham, 16.01.2012) bir karşılaştırma yapıldığında, üye ülkelerin özellikle enerji güvenliğinin sağlanmasının öneminin bu stratejik kavramda daha çok vurgulandığı görülmektedir. İttifak'ın planlama ve operasyonlarını büyük ölçüde etkileme potansiyeline sahip olabilecek bu konuda; kritik enerji altyapısının ve transit bölge ve güzergahlarının korunması, ortaklarla işbirliği³ ve müttefikler arasında stratejik değerlendirme ve acil durum planlama temelinde dayanan danışmalar aracılığıyla enerji güvenliğinin sağlanması yönünde çaba sarf edileceği, belirtilmektedir. Yeni strateji ile İttifak'ın, ilk kez, ayrıca küresel nitelikli sorumlulukları da üstlendiği görülmektedir.

Yeni stratejik kavramına göre, siyasi ve askeri yöntemlerle tüm üyelerinin özgürlük ve güvenliğini korurken, İttifak'ın krizleri önlemek, çatışmaları yönetmek ve çatışma sonrasında istikrarı sağlamak olmak üzere başlıca üç temel görevi bulunmaktadır. Bu görevlerini yerine getirirken, İttifak, NATO üyelerinin birbirlerini daima herhangi bir saldırıya karşı koruyacakları yönünde bir hükmü ifade eden Washington Antlaşması'nın 5. maddesi⁴ gereğince, hareket edecektir. Buna göre, İttifak, herhangi bir tehdit karşısında caydırıcılık önlemleri almanın yanı sıra, bu gibi bir tehdit veya İttifak'ın ya da bireysel olarak müttefiklerin temel güvenliğine yönelik yeni güvenlik sorunları karşısında savunma sağlayacaktır. (NATO, 17.02.2012) Bu tehditler; iklim değişikliği, aşırı hava olayları-yıkıcı fırtına ve seller, deniz seviyesinin yükselişi, büyük nüfusların sınırlar arasında ve bazen başkalarının yaşadığı

² Bu stratejik kavram, ilk kez EU'yu bir ortak, yeni bir askeri ittifak, olarak kabul etmektedir; (Bianet, 07.12.2010).

³ Ortaklıklarla işbirliğinin önemi konusuna, M. Albright da dikkat çekmiştir. Ona göre, küresel boyutta küresel ortaklarla küresel misyon gerçekleştirilebilir. Başka bir ifadeyle, İttifak, dünyanın tüm ülkeleriyle ve söz konusu ülkelerin NATO temel politika ve değerlerini benimsemesi koşuluyla, yoğun politik ve pratik ortaklıklar kurabilecektir; (Bari, 18.02.2012).

⁴ Bu madde için bkz. (Kamp, 2010: 1; Keller, 2010: 4).

yerlere doğru yer değiştirmeleri, su sıkıntısı, kıtlıklar, yiyecek tüketiminin düşmesi, Arktik'teki buzların çözülmesiyle ortaya çıkan doğal kaynaklar ve arz çeşitliliğinin güvenlik meselesi olduğu yerlerde enerji olarak sıralanmaktadır. (Levene and Rasmussen, 20.06.2010; Levene, 20.06.2010; Rasmussen, 20.06.2010; Rozoff, 19.02.2012) Ancak gelecekte *casus belli* olarak belirlenen bu tehditlere ilişkin birçok eleştirinin İttifak'a yöneltilmesini kaçınılmaz kılmaktadır. İttifak içinde üye ülkeler arasındaki güç dengesi dikkate alındığında, tek yönlü olarak kimi ülkelerin özel çıkarlarının bu konuda ağırlık kazanacağı ve dolayısıyla dünyanın başka yerlerinde savaşların başlatılması olasılığının bulunduğu ileri sürülmektedir. Bu ise, doğrudan bir çevresel güvenlik meselesini oluşturmaktadır.

NATO'nun Sivil Boyutu: Modern Toplumun Sorunları Komitesi (CCMS)

İttifak'ın sosyal boyutunu yansıtan *CCMS*, NATO Konseyi tarafından 1969'da kurulmuştur. Yılda iki kez toplanan *CCMS*'in genel olarak temel hedefi, ulusal düzeyde yapılacak bir çalışmada uygulamaya dair sorunları çözümlenmek ve üye ülkelerdeki mevcut uzmanlık ve teknolojiyi harmanlayarak, herkesin yararına olacak eylemler için tavsiyelerde bulunmaktır. (Butts, 1997: 2) Bu çerçevede, İttifak bünyesinde çevresel güvenlikle ilgili araştırmaların yapılması için uygun bir ortam sağlayan *CCMS*, gönüllü işbirlikleri kurarak, bölge içerisindeki askeri faaliyetlerin çevre üzerindeki etkisinin azaltılmasını, sınırları aşan faaliyetler dahil bölgesel araştırmaların yürütülmesini, sınırlı kaynaklarla bağlantılı çatışmaların önlenmesini ve çevre ve toplumu tehdit ederek ekonomik, kültürel ve politik istikrarsızlık doğuracak yeni tehlikelerin ortadan kaldırılmasını (NATO, 08.01.2012) amaçlamaktadır. *CCMS*, bugün tüm bu faaliyetlerine bilimsel programlar uygulayarak İttifak üyesi ülkelerin güvenliğini ve istikrarını sağlamayı ve aralarındaki işbirliğini artırmayı amaçlayan NATO'nun bilim programının, yani *NATO SPS*'nin bir parçası olarak devam etmektedir.

CCMS, İttifak'ın uluslararası alandaki çabalarını bütünleyen çevresel ve toplumsal sorunlar karşısında ülkeler arasında bilgi paylaşımını sağlamayı ve sınırötesi hava ve su kirliliği, petrol kaynaklı deniz kirliliği, modern teknolojinin kullanımından kaynaklanan çevresel sorunlar gibi sorunları çözüme önderlik etmeyi amacıyla pilot çalışmaları, kısa dönemli *ad hoc* projeleri gerçekleştirmekle ve belirli konulara yönelik çalıştaylar yapmakla görevlendirilmiştir. *CCMS*, sınırötesi çevresel koruma ve genel olarak çevresel sorunlar hakkında işbirliği için oluşturulan tek bir forum olma niteliğine sahiptir. İttifak'a üye ülkeler, bu komiteyle, ortak çevresel sorunlarla mücadele etmede uluslararası alanda teknik ve bilimsel transferi gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. (James and Kovalick, 2001: 1; Lietzmann and Vest, 1999: 34) Bunun dışında *CCMS*, yaptığı araştırmalar sonucunda elde ettiği verilere dayalı olarak, İttifak'a üye ülkelerin bilim ve çevre konularında yasal düzenlemeler yapmasına yardımcı olmaktadır (Schulte, 1999: 29-32). *CCMS*'nin çevresel güvenlikle ilgili çalışmaları, daha yoğun ve sistematik olarak 1990'lı yıllarda başlamakla birlikte, önceki yıllarda konuya ilişkin çalışmaları yaptığı görülmektedir. 1980'lerin başlarında, NATO'nun Savunma Bakanları çevreyi korumaktan sorumlu birkaç personelin dışında çevresel politikalara ya da programlara sahip değilken, *CCMS*, uçakların gürültüsünün azaltımına ve çevre korumaya ilişkin birkaç çalışmasının bulunduğu görülmektedir. Soesterberg'te uçakların gürültüsünün azaltımına ilişkin Kasım 1982'de ve askeri eğitim alanlarında flora ve faunanın korunmasıyla ilişkili Kasım 1984'te yapılan seminerler, bu yönüyle dikkat çekicidir.

1996'dan 1999'a kadar, Federal Alman Çevre Bakanlığı ve ABD Savunma Bakanlığı'nın ortak liderliğinde, NATO'nun *CCMS*'si, zaman zaman Pilot Uluslararası Bağlamda Çevre ve Güvenlik Çalışması'nı üstelenerek, NATO'nun bir çevre komitesi gibi hareket edebilmesine olanak sağlamıştır. Bu süre çerçevesinde yapılan araştırmalar, Uluslararası Bağlamda Çevre ve Güvenlik başlığı altında bir rapor halinde yayımlanmıştır.

14 Kasım 1995'te Washington'da yapılan NATO/CCMS Genel Toplantısı'nda başlanması yönünde karar alınan (Carius vd., 1997: 55) bu pilot projesiyle, çevre sorunlarının yarattığı güvenlik risklerinin belirlenmesi ve değerlendirilmesi, eylem için bu risklerin öncelik sırasına göre sıralanması ve bu yönde bir eylem planının hazırlanması amaçlanmıştır. Bölgesel, uluslararası ve küresel düzeylerde çevresel değişim ve güvenlik arasındaki

ilişki özetlenmektedir. Bu doğrultuda, söz konusu raporda, çevresel değişiklikler, kaynak kıtlıkları ve çatışma arasındaki bağlantılar incelemekle birlikte, çatışma değerlendirmeleri için uygun yaklaşımların, yani farklı politika alanlarında önleyici önlemlerin yanı sıra, erken uyarı sistemlerinin geliştirildiği görülmektedir. Araştırmalardan elde edilen verilerin ötesinde, bu raporun bir diğer önemli yönünü, çok taraflı bir forum sağlaması oluşturmaktadır. 30 üye ülkeden ve *European Partnership Council States*'den hükümet görevlilerini, danışmaları ve bilim insanlarını bir araya getirmenin yanı sıra, çevre, kalkınma, dış ilişkiler ve güvenlik politikaları bakımından karar verme noktasında işbirliğini, (bilgi) değişimini ve diyalogu gerektirmiştir. (Committee on the Challenges of Modern Society (CCMS/NATO), 1999; Lietzmann and Vest, 1999: 34-35)

2006 yılına kadar 80'den fazla pilot çalışmayı tamamlayan CCMS, özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde bağımsızlığını kazanan ülkelerde kısa ve uzun dönemli çalışmalar ile işbirliği yapabilmek için bu ülkelerin temsilcilerini bir araya getirmeye çalışmıştır. (Özlük, 2007: 90) Modern Toplumda Uçak Gürültüsü Pilot Çalışması (1985-1989), Modern Toplumda Uçak Gürültüsü Takip Grubu Pilot Çalışması (1989-...), Savunmayla İlgili Kurumlardan ve Aktivitelerden Kaynaklanan Sınırötesi Çevresel Sorunlar Pilot Çalışması (I. Aşama: 1992-1995, II. Aşama: 1995-1998), Savunma Çevresel Beklentileri Pilot Çalışması (Özgün adı NATO Ülkelerinde Ulusal Çevresel Beklentiler ve Gereksinimler) (1990-1995), Uluslararası Bağlamda Çevre ve Güvenlik Pilot Çalışması (1996-1999), Eski Askeri Alanların Yeniden Kullanımının Çevresel Yönleri Pilot Çalışması (I. Aşama: 1994-1996, II. Aşama: 1996-1998), Askeri Sistemde Çevresel Yönetim Sistemleri Pilot Çalışması (1996-2000), Silahlı Kuvvetlerde Çevre Eğitimi Yöntemleri ve Bu Yöntemlerin Çevresel Davranışların Oluşmasındaki Etkisi Pilot Çalışması (2001+), Silahlı Kuvvetlerde Çevresel Bilincin Artırılması Pilot Çalışması (1987-1991), Askeri Malların Hareketleri Sırasında Akan Zehirli Maddelerden Sivil Nüfusun Korunması Pilot Çalışması (1992-2000), Askeri Altyapı İçin Sürdürülebilir Yapı Pilot Çalışması (2000-...) ve Askeri Eylemlerin Neden Olduğu Çevresel Etkileri Azaltmanın bir aracı olarak Simülatörlerin Kullanımı Pilot Çalışması (1990-1995), söz konusu CCMS'in gerçekleştirdiği ya da devam eden pilot çalışmalarından bazısıdır. (NATO, 09.01.2012) Bu çalışmaların ilerleme raporları ise, düzenli aralıklarla pilot ülkeler tarafından Komite'ye sunulmaktadır. Tamamlanan pilot projeler, daha uzun olan teknik rapor pilot grup tarafından basılarak, dünya çapında duyurulması sağlanmakta ve özet bir rapor ise, NAC'a iletilmektedir. (Butts, 1997: 3)

NATO'nun Çevre ve Güvenlik Girişimi'ne (ENVSEC) Katkısı

NATO'nun desteğiyle, OSCE, UNDP ve UNEP arasındaki işbirliği sonucu oluşturulan ENVSEC, çevre konularının sosyo-ekonomik ve gizil unsurları ile birlikte gizil çatışma kaynaklarını oluşturduğu durumları belirlemek, değerlendirmek, planlamak ve uygun stratejiler geliştirmek ve bu yönde, ülkeler ve bölgeler arasında işbirliği fırsatları yaratmak amacıyla oluşturulmuştur. 2002 yılının sonbaharında kurulan bu girişime NATO, iki yıl sonra Kamu Diplomasisi Birimi aracılığıyla ortak üye olmuştur. Daha sonra 2006 yılından itibaren ise, UNECE ile REC, söz konusu girişime katılarak, bu girişimi güçlendirmiştir (Environment and Security Initiative, 18.01.2012). Burada NATO, bir taraftan SPS çerçevesindeki standart işbirliği mekanizmalarını kullanarak ENVSEC'e kapasite ve bilinç artırma konusunda katkıda bulunurken, diğer taraftan çevresel faaliyetler konusunda söz konusu ortaklarıyla birlikte çalışırken hassas bölgelerde güvenliğin artırılması ve bu ortaklığa bilimsel ve teknik uzmanlığın getirilmesi konularında yardımcı olmaktadır (NATO Dergisi, 18.01.2012; Kingham, 2006: 143-144).

ENVSEC, sistemli olarak, kendi başlılarıyla desteklenen programların ve projelerin düzenlenmesinde, projelerin uygulanmasında ve değerlendirilmelerinde çevre ve güvenlik unsurlarını dahil etmektedir. Bugünkü verilere göre, bu girişim, 48'i sürmekte ve geri kalanı ise hazırlık aşamasında olan, 62 projeyi yürütmektedir. Bu projeler, ağırlıklı olarak, doğal kaynaklar ve güvenli risk yönetimi; tehlikeli atıklar ve çevre ve güvenlik risk azaltımı; çevresel güvenlik üzerinde nüfus baskısı ve iklim değişikliği uyumu; ve çevre ve güvenlik konusunda bilgi ve risk yönetimine katılım olmak üzere bu dört öncelikli alanda yapılmaktadır. Bu projeleri gerçekleştirmek için ise, UNEP, UNDP, UNECE, OSCE, REC ve NATO'nun oluşturduğu bir ortaklığın bir sonucu olarak, toplam 45.2 milyon ABD Dolarlık bir mali kaynağın oluşturulduğu belirtilmektedir. (Environment and Security Initiative,

17.01.2012) En fazla bağış yapan Fin Hükümeti, örneğin *ENVSEC* Sekretaryasını daha da güçlendirmek ve bölge genelinde ek projeleri hayata geçirmek amacıyla 8.5 milyon ABD Doları bağışlayacağını taahhüt ederken, (Swalley, 18.01.2012) bu konuda, İsveç'in önceliği, Doğu Avrupa olmuş; Ukrayna ve Belarus'taki paylaşılan su havza yönetimi faaliyetleri için 275 bin ABD Doları sağlamıştır. *NATO*'nun ise, yaklaşık 53 bin ABD Doları kadar Sekretaryanın faaliyetlerine destek vermek amacıyla *UNEP* hesaplarına aktardığı belirtilmektedir. (Bouvier, 18.01.2012)

NATO ile birlikte adı geçen örgütler arasındaki ilk resmi işbirliği olması nedeniyle önem kazanan *ENVSEC*, çevresel değişimlerden ya da baskılardan kaynaklanan gerginliklerin azaltılması ve çatışmaların önlenmesi için Güneydoğu Avrupa, Güney Kafkaslar, Doğu Avrupa ve Orta Asya olmak üzere bu dört bölgede programlar geliştirilmekte ve bu bölgelerin siyasal ve ekonomik gerçekliğine uygun olarak çevre ve güvenlik arasındaki bağların anlaşılması için haritalarla açıklanan raporlar yayınlanmakta ve değerlendirmeler yapılmaktadır. Bu değerlendirmeleri yapılırken, taraflar, özellikle doğal kaynak kıtlığının ve ekosistemlerin yok edilmesinin ya da tahribinin toplumların ve ülkelerin güvenliğini tehdit edebileceği göz önünde bulundurulmaktadır. (*NATO Dergisi*, 18.01.2012)

Endüstriyel kent alanlarında ağır endüstriyel kirlilikten, tahmin edilemeyen sağlık etkileriyle yoğun tarımdan, su teknolojisi ve altyapısının yokluğundan ve madencilik sektöründen kaynaklanan endüstriyel kirlilikten büyük ölçüde etkilenen Güneydoğu Avrupa bölgesinde, örneğin, 2006-2008 yılları arasında, madencilikle ilgili olarak işbirliğine yönelik birkaç proje yapılmıştır. (Kingham, 2006: 126-127) Güney Kafkaslar'da, Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan hükümetlerinin talebine yanıt olarak, *ENVSEC* paydaşları, üç ülkede ve bu ülkelerin donmuş-çatışma alanlarında (*the frozen-conflict zones*) tatlı suyun temel bir kaynak olduğu Kura-Aras Nehir Havzasındaki suyun kalitesinin ve miktarının yanı sıra, sınırötesi doğal kaynakların durumunu analiz etmiştir. (Swalley, 17.01.2012) Diğer bir bölge olan Doğu Avrupa'da ise çevresel güvenlik değerlendirmesi, 2005 yılında Belarus, Moldova ve Ukrayna hükümetleriyle işbirliği içinde ülkelerarasında çoklu görüşmelerle Mayıs-Haziran 2006'da başlatılmıştır. Bu toplantılar sonucunda, *ENVSEC* Doğu Avrupa değerlendirmesi, 2007'nin Ocak ayında *OSCE*'nin Ekonomik Forum Toplantısında sunulmuştur. (Kingham, 2006: 126) Orta Asya'da ise, *ENVSEC*, Ferghana Vadisinde, terk edilmiş Sovyet dönemi uranyum madenleri ve insan sağlığını ve yaşamını tehlikeye atan pestisid boşaltımları ve ciddi tehlikeleri incelemiş ve bunu, 2005 yılında yayınlamıştır. Bu değerlendirme, sonrasında özellikle bölgenin toprak ve su kaynakları yönetimine, tehlikeli atıkların boşaltımından ve endüstriyel faaliyetlerden kaynaklanan kirliliğe, doğal felaketlere ve biyolojik çeşitlilik meselelerine ilişkin yoğun bir çalışma programı için temel oluşturmuştur. Aynı zamanda bu bölge depremlere, toprak kaymalarına, sellere, kuraklıklara ve ormansızlaşmaya karşı duyarlı olduğundan dolayı, *ENVSEC* ortakları, doğal felaketlere ve acil durumlara karşı eşgüdümlü yanıtlar verebilmek için bölgenin yerel topluluklarına yardımcı olmaktadır. Bu topluluklarda doğal felaketlerin sonunda oluşan göç, radyoaktivite analizleri için yerel çevresel laboratuvarların kapasite gelişimi ve izlenmesi, tehlikeli atık boşaltımı çalışmaları ve çevre ve sağlık değerlendirmelerine ilişkin projeler, bugün Kırgızistan ve Tacikistan'ın daha geniş bölgelerinde gerçekleştirilmektedir. *ENVSEC*, diğer yandan, Kazakistan, Türkmenistan, Tacikistan ve Afganistan'ı etkileyen Doğu Hazar bölgesinde ve Amu-Derya nehir havzasındaki olası çevresel riskleri kapsayan faaliyetleri de değerlendirmiştir. (Kingham, 2006: 124-125; Swalley, 17.01.2012)

SONUÇ

Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte güvenlik kavramına getirilen yeni yaklaşımlar çerçevesinde *NATO*, kendini yeniden yapılandırmıştır. Müttefiklerinin güvenliklerini sağlamak gibi geleneksel görevlerini yerine getiren *NATO*, yenedünyada, İttifak'ın güvenliğine yönelik en önemli tehdidin ekonomik, sosyal, çevresel ve siyasal sorunlardan kaynaklanabileceğini ve bu sorunların istikrarsızlıklara, dahası silahlı çatışmalara yol açabileceğini öngörerek, yeni misyonlar ve görevler üstlenmiştir. İttifak, çevre ve güvenlik bağlamında, bugüne değin, bilimsel faaliyet programları ve projeleri çerçevesinde çevreden doğan güvenlik mücadelelerini; aşırı hava olaylarını, doğal kaynak kıtlıklarını, çevresel kirliliği ve sonucunda felaketlere, bölgesel gerilimlere ve şiddete yol açan diğer koşulları ele almıştır. Diyalogu, işbirliğini ve kolektif savunmayı yansıtan bu gibi girişimlerle, bölgesel izleme ağlarıyla, veri

paylaşımının ve ilgili düzenlemelerin değişiminin koordinasyonu sağlanmakta ve bu yönde, başta *UN* ve *EU* olmak üzere diğer örgütlerle işbirliği yapılmaktadır. Ancak, özellikle 2010 yılının Kasım ayında kabul edilen yeni stratejik kavramda, bahsi geçen bu sorunlara yönelik küresel bir nitelik taşıdığı vurgusu ve beraberinde İttifak'a küresel sorumlulukların yüklenmesi, birtakım tartışmaları da gündeme taşımıştır. Bu tartışmaların ve eleştirilerin gerisinde, İttifak içindeki ülkeler arasındaki güç dengesi bulunmaktadır. Özellikle Batılı ülkelerin küresel düzeydeki çıkarlarını koruma amaçlı ve yapay olarak ortaya atılabilecek bu gibi sorunların, gerçekte tüm dünyayı olumsuz etkileyebilecek şiddete ve çatışmalara yol açabileceği ileri sürülmektedir. Öte yandan, *NATO*'nun, bu çalışmada detaylı olarak açıklanan, çevresel güvenlikle ilgili tüm faaliyetleri ve programları etkin ve başarılı bir şekilde yürütülmektedir.

KAYNAKÇA

- BARI, Dominique, “Les ambitions planétaires de l’Otan”, http://www.humanite.fr/18_11_2010-les-ambitions-plan%C3%A9taires-de-l%E2%80%99otan-458080, (Erişim Tarihi: 18.02.2012).
- Bianet, ““NATO Savaş Demektir, Yeni Strateji Konseptine Hayır””, <http://bianet.org/bianet/toplum/126172-nato-savas-demektir-yeni-strateji-konseptine-hayir>, , (Erişim Tarihi: 07.12.2010).
- BOUVIER, Christophe, “Chair’s Summary for 2010”, http://envsec.grid.unep.ch/docs/ENVSEC_2010_Chair_Final_Report.pdf, (Erişim Tarihi: 18.01.2012).
- BUTTS, Kent Hughes (Edit.) (1997). Preliminary Report on the NATO/CCMS Environmental Security Conference, Center for Strategic Leadership, U.S. Army War College.
- CARIUS, Alexander; KEMPER, Melanie; OBERTHUR, Sebastian ve SPRINZ, Detlef (1997). “NATO/CCMS Pilot Study: Environment and Security in an International Context, State of the Art and Perspectives, Interim Report, October 1996”, Environmental Change and Security Project-Report, Issue. 3, Washington D.C.: The Woodrow Wilson Center, s. 55-65.
- CAŞIN, Mesut Hakkı (2001). “Ege Adalarında Çevresel Güvenlik (Environmental Security in the Aegean Islands)”, Ulusal Ege Adaları 2001 Toplantısı Bildiriler Kitabı (10-11 Ağustos 2001, Gökçeada) (Edit. Bayram Öztürk ve Veysel Aysel), İstanbul: TÜDAV.
- CBC News, “Fast Facts About NATO”, <http://www.cbc.ca/news/world/story/2009/04/03/f-nato-fast-facts.html>, (Erişim Tarihi: 05.01.2012).
- Committe on the Challenges of Modern Society (CCMS/NATO) (1999). Environment and Security in an International Context (Edits. Kurt M. Lietzmann and Gary D. Vest), Final Report March 1999, Report No. 232, Brussels.
- Dış Politika Enstitüsü, “NATO Nedir?”, <http://www.dpenato.org.tr/#>, (Erişim Tarihi: 04.01.2012).
- Environment and Security Initiative, “ENVSEC Donors”, http://www.envsec.org/index.php?option=com_content&view=article&id=63&Itemid=81&lang=en, (Erişim Tarihi: 17.01.2012).
- Environment and Security Initiative, “Management and Coordination”, http://www.envsec.org/index.php?option=com_content&view=article&id=61&Itemid=79&lang=en, (Erişim Tarihi: 18.01.2012).
- JAMES, Stephen C. and KOVALICK, Walter W. (2001). NATO/CCMS Pilot Study: Evaluation of Demonstrated and Emerging Technologies for the Treatment of Contaminated Land and Groundwater (Phase III), 2000, Special Session on Decision Support Tools, Wiesbaden, June 26-30, 2000, Number 245, EPA 542-R-01-002, NATO.
- KAMP, Karl-Heinz (2010). “Regionale Kraft in globaler Welt”, Rheinischer Merkur, Konrad Adenauer Stiftung, s. 1-2.
- KELLER, Patrick (2010) “Die Selbstvergewisserung der NATO: Das neue Strategische Konzept”, Analysen & Argumente, Konrad Adenauer Stiftung.

- KINGHAM, Ronald A. (2006). Inventory of Environment and Security Policies and Practices: An Overview of Strategies and Initiatives of Selected Governments, International Organisations and Inter-Governmental Organisations (Edit. By Ronald A. Kingham), Hague: Institute for Environmental Security, s. 143-144.
- LEVENE, Lord and RASMUSSEN, Anders Fogh, "Piracy, Cyber-Crime and Climate Change – Bringing NATO and Insurance Together (30 September 2009)", <http://www.telegraph.co.uk/finance/comment/6247862/Piracy-cyber-crime-and-climate-change-bringing-NATO-and-insurance-together.html>, (Erişim Tarihi: 20.06.2010).
- LEVENE, Lord, "360 with NATO event welcome speech (01 October 2009)", http://www.lloyds.com/Lloyds/Press-Centre/Speeches/2009/10/360_with_NATO_event_welcome_speech, (Erişim Tarihi: 20.06.2010).
- LIETZMANN, Kurt M. and VEST, Gary D. (1999). "Executive Summary Report: Environment and Security in an International Context", Environmental Change & Security Project Report, Issue. 5, s. 34-68.
- MULARGIA, Francesco, "Forecast and prevention of catastrophes", NATO Info Day & Building Partnership (08-09 November 2007, Ankara/Turkey), TUBITAK & NATO.
- NATO (2005a). NATO Briefing: Crisis Management, Belgium: NATO Public Diplomacy Division.
- NATO (2005b). NATO Briefing: Weapons of Mass Destruction, Belgium: NATO Public Diplomacy Division.
- NATO, "Annex A: NATO CCMS Defence Related Pilot Studies, 1980-2000", <http://www.nato.int/science/publication/coul/coul-an-a.pdf>, (Erişim Tarihi: 09.01.2012).
- NATO Bilgilendirme, "Kitle İmha Silahlarının Yayılmasını Önleme", http://www.dpenato.org.tr/docs/0527-11-Briefing_TNSC_tu.pdf, (Erişim Tarihi: 16.02.2012).
- NATO Bilgilendirme, "Yeni Güvenlik Sorunlarıyla Başa Çıkmak", http://www.dpenato.org.tr/docs/0527-11-Briefing_TNSC_tu.pdf, (Erişim Tarihi: 15.02.2012).
- NATO Dergisi, "NATO Nasıl Değişmeli (Bölüm 1 ve 2): Barış Politikası Olarak Çevre", http://www.nato.int/docu/review/2009/NATO_Change/Environment_PeacePolicy/TR/, (Erişim Tarihi: 18.01.2012).
- NATO, "Environmental Security", http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49216.htm, (Erişim Tarihi: 06.01.2012).
- NATO, "Gündem: İç İç Geçmiş Topluların Zayıf Noktaları", <http://www.nato.int/docu/review/2002/issue2/turkish/features2.html>, (Erişim Tarihi: 08.01.2012).
- NATO, "Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü Üyelerinin Savunması ve Güvenliği İçin Stratejik Kavram (Devlet ve Hükümet Başkanları Tarafından Lizbon'da kabul edilmiştir, 19-20 Kasım 2010)", http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120207_strategic-concept-2010-tur.pdf, (Erişim Tarihi: 17.02.2012).
- NATO, "NATO 2020: Assured Security; Dynamic Engagement-Analysis and Recommendations of the Group of Experts on a New Strategic Concept for NATO", http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_63654.htm, (Erişim Tarihi: 20.06.2010).
- NATO, "Partner Countries", <http://www.nato.int/cps/en/SID-4CA2943D-E00ED2BF/natolive/51288.htm>, (Erişim Tarihi: 05.01.2012).
- NATO Science for Peace and Security, "Historical Context", http://www.nato.int/science/about_sps/historical.htm, (Erişim Tarihi: 18.02.2012).
- OECD (2000). State-of-the-Art Review of Environment, Security and Development Co-operation, Working paper Conducted on behalf of the OECD DAC Working Party on Development Co-operation and Environment.
- OECD (1999). The Economics of Environmental Security: Introduction, Environment Policy Committee Working Party on Economic and Environmental Policy Integration.
- ÖZLÜK, Erdem (2007). "NATO'nun Bilimsel Faaliyetleri: Sanal İpek Yolu ile Güney Kafkasya ve Orta Asya'ya Uzanmak", Avrasya Etüdleri, Yıl.13, Sayı.31-32, s.75-99.

- RASMUSSEN, Anders Fogh, “360 with NATO event keynote address (01 October 2009)”, http://www.lloyds.com/Lloyds/Press-Centre/Speeches/2009/10/360_with_NATO_event_keynote_address, (Erişim Tarihi: 20.06.2010).
- ROZOFF, Rick, “Thousand Deadly Threats: Third Millennium NATO, Western Businesses Collude On New Global Doctrine”, <http://rickrozoff.wordpress.com/2009/10/page/2/>, (19.02.2012).
- SCHULTE, Nancy T. (1999). “NATO Science Programme Intensifies Interactions With Partners”, NATO Review, Vol. 47, No. 4, s. 29-32.
- SILLS, Joe B.; GLENN Jerome C.; GORDON, Theodore J. and PERELET, Renat, “AC/UNU Millennium Project: Environmental Security, United Nations Doctrine for Managing Environmental Issues in Military Actions”, <http://millennium-project.org/millennium/es-un.html>, (Erişim Tarihi: 01.01.2012).
- SNOY, Bernard and BALTES, Marc (2007). “Environmental Security: A Key Challenge for the OSCE”, The OSCE Yearbook 2007, the Centre for OSCE Research: Hamburg, s. 313-326.
- SNOY, Bernard (2008), “The Contribution of the OSCE in Addressing Issues of Environmental Security”, NATO Security Forum on Environmental Security, NATO Headquarters, 12 March 2008, Brussels.
- SWALLEY, David, “The Environment and Security Initiative: A Concurrence of Strengths”, http://www.envsec.org/publications/envsec_a_concurrence_of_strengths.pdf, (Erişim Tarihi: 18.01.2012).
- SWALLEY, David, “The Environment and Security Initiative: From Analysis to Action”, <http://www.osce.org/secretariat/27928?download=true>, (Erişim tarihi: 17.01.2012).
- United Nations World Commission on Environment and Development (1987). Our Common Future, Oxford: Oxford University Press.
- The Commission on Global Governance (1995), Our Global Neighbourhood, Oxford: Oxford University Press.
- Wikipedia, “NATO”, <http://en.wikipedia.org/wiki/NATO>, (Erişim Tarihi: 05.01.2012).
- VAN HAM, Peter, “NATO ve Madonna Eğrisi: Yeni Bir Stratejik Kavram Neden Önemli”, <http://www.nato.int/docu/review/2008/03/ART5/TR/index.htm>, (Erişim Tarihi: 06.01.2012).